

כל קרבנות המזבח – למזבח. קרבנות קדשי בדיק הבית – לבדיק הבית. קרבנות צבור – לנדבת צבור. אין ברור מה הבדל יש בין קרבנות מזבח של יחיד לשל ציבור, הלא לכאורה בשניהם מביא מעותיו לנדבת ציבור שהיא עולת קיץ המזבח. ודוחק לומר שבקרבן ציבור מביא לשופרות המיועדות לקרבנות החובה של הציבור, שהרי אמרו **'לנדבת צבור'**, ונראה שהכל הולך אל מקום אחד (קין אורה). בפשטות נראה ש'כל קרבנות מזבח' אכן כולל קרבנות יחיד וציבור ואין חילוק ביניהם, ובא לחלק בין קדשי מזבח לבדיק הבית, אלא נקט אחר כך 'קרבנות ציבור' כדי להשמיענו חידוש מסוים, כמו שכתבו התוס' שאפילו נתחלף הציבור מביא. עוד אפשר שתנא זה סובר שבקרבן יחיד יבוא לנדבת יחיד, וכר"א (בתמורה יח:) שהמותרות לנדבת יחיד הולכים. אכן הרמב"ם (מעילה ג, ט) כתב **'מעל בקרבנות הצבור – יפול מה שנהנה ללשכה' [בניגוד 'לנדבה' בשאר הקרבנות]**. וכנראה גרסתו בגמרא היתה שונה. והכסף-משנה הביא לפרש דברי הרמב"ם שבקרבנות ציבור מביא מעותיו לשיירי לשכה המיועדים לבנין החומה והמגדלות. וצריך עיון מה טעם יש בדבר (עפ"י קין אורה ובה תודה).

דף י

'אמר רבא: הכל מודים שאם נהנה מבישר קדשי קדשים שנטמא ומאימורי קדשים קלין לאחר שהעלן, דפטור...' רש"י ותוס' מפרשים שאימורי קדשים קלים כשעלו על המזבח לאחר זריקה ומשלה בהם האור – יצאו מידי מעילה. והוכרחו לחלק בין קדשים קלים לקדשי קדשים, שהרי שנינו לעיל (במשנה ט. ובגמרא) שמועלין באפרן. [וצריך לפרש שמדובר שם כשיודע בודאות שנהנה מאפר קדשי קדשים, שהרי בספק אם האפר מקדשים קלים – פטור. אמנם באופן הרגיל ודאי מעורב שם אפר מעולת התמיד (עפ"י 'פירוש קדמון' ועוד). ונראה שזהו באור דברי התוס' בזבחים (מו. ד"ה אין) שכתבו שתרומת הדשן אין בה מעילה אלא לאחר שנעשית מצותו – והלא אמרו לעיל שעד שנתרם הדשן יש מעילה בדשן לכל הדעות – אך כנראה כוונתם לדשן הקדשים-קלים, שרק לאחר שנתרם חל בו דין מעילה].

ואולם הרמב"ם כתב (מעילה ב, א) שגם קדשים קלים מועלים באימוריהם עד שיצאו לבית הדשן. ואף על פי כן הביא להלכה (שם ג, יא) מימרא דרבא – כיצד יתישבו הדברים? וכתבו האחרונים שנראה מדברי הרמב"ם שמפרש שהעלה אימורי קדשים קלים לפני זריקת הדם, ואמר רבא שאין בהם דין מעילה קודם זריקה [וכן מבואר בזבחים פה]. (עפ"י זבח תודה ועוד). ויש מי שכתב לפרש שלהרמב"ם מדובר באימורים שנטמאו (ע' קין אורה. וע"ע בשו"ת אחיעזר ח"ב כו, יא).

[ויש מי שהוסיף לפרש שרבא משמיענו כשם שאין בהם דין מעילה לפני זריקה לענין אשם וחומש, כמו כן פטור מתשלומי קרן, ואף על פי שיש בהם עדיין מצות היפוך בצינורא, והייתי אומר שיש כאן משום הפסד להקדש – פטור, כיון שכבר הקטיר. ומיושב בזה מדוע סידר הגמרא מימרא זו לאחר הדיון למי משלם תשלומי מעילה – כי גם כאן הנידון הוא על דין התשלומין. עפ"י זכר יצחק ג, א].

לולא פירושי הראשונים ז"ל היה מקום לומר שכשהעלה האימורים למזבח ועדיין אינם אפר, הרי כבר נעשית כל מצותם ואין בהם מעילה, ורק כשנעשו אפר חלה מצות הרמה עליו ומאז יש בו מעילה אבל קודם שנעשו אפר אין בהם כל מצוה [וכדוגמת נסכים לראבר"צ, לפי הגירסה שלפנינו להלן יא: כל עוד לא הגיעו לרצפת השית אין בהם מעילה שכבר נעשתה מצותם, ורק כשהגיעו לרצפה חל עליהם דין שריפה ומועלים בהם]. ואולם הא ליתא, שכיון שיש על האפר מצות הרמה, א"כ ממילא לא נעשית כל מצות האימורים עד שיהיו אפר וירימוהו.

וכיוצא בזה מבואר בתוס' להלן (יא: ד"ה בשלמא), שהוכיחו שאין מעילה בדשן מזבח הפנימי ממה שאמרו שהקטורת משתעלה תמרתו אין בו מעילה. והיה מקום לחלק כנ"ל, שעד שלא נעשתה דשן כבר נעשתה מצוותה ורק לאחר שנעשתה דשן חל בו מצות הוצאה ויש בו מעילה – אלא מוכח שסוברים שכיון שיש בו מצוה כשיעשה דשן, א"כ גם מקודם שנעשה דשן נחשב לא נעשית מצוותו.

וכן בדין הראשון שאמר רבא; התוס' הכריחו שנטמא הבשר לאחר זריקה, כי אם קודם לכן מדוע אין מועלים, מאי שנא משאר פסולים. ואולם רש"י מפרש אף קודם זריקה. וכן משמע ברמב"ם (מעילה ג, יא), שהמדובר הוא קודם זריקה. וכן יש גורסים בגמרא, וכן גרס רבנו גרשום [אלא שאפשר לפרש גירסה זו שנטמא קודם זריקה ונזרק הדם ונהנה אחר זריקת הדם, ומועילה הזריקה להוציא את הטמא מידי מעילה, אם משום ריצוי הציץ על הטומאה אם מטעם אחר (ובברכת הזבח כתב להגיה כן בדברי התוס'), שנטמא קודם זריקה ונהנה לאחר זריקה], אלא שברמב"ם משמע שמדובר כשנהנה קודם זריקה. וכבר עמדו האחרונים בבאור טעמו של הרמב"ם. ע' קרן אורה; שו"ת אחיעזר ח"ב כו, יא; מבה, חו"א זבחים יט, יט; חדושי הגר"ר בנגיס ח"ב נה, ז. ובכל אופן צריך באור בקושית 'פשיטא', והלא חידוש גדול הוא שנטמא הבשר שונה משאר פסולין ואין מעילה בבשר אף קודם זריקה].

החזון-איש (זבחים יט, יט) הרבה להקשות על פירושי התוס' והרמב"ם בסוגיא. ופרש דברי רבא באופן חדש: 'הכל מודים' – היינו רב ולוי; עד כאן לא אמר לוי כולו למזבח אלא במקום שקפח מצוותו וגזל את המזבח, ואפילו נהנה מבשר המיועד לאכילת כהנים – אכילתם משלחן גבוה היא, אבל כשנהנה מבשר קדשי קדשים שנטמא, שלא הפסיד כלום, אמנם משלם משום דין 'מעילה' אבל מודה לוי שנותן לקיץ המזבח. [ואולי תיבת 'פטור' מיותרת, וצריך לגרוס 'הכל מודים בנהנה...'. ושם יכול לשלם אף לבדק הבית].

וכן הנהנה מאימורי קדשים קלים, משום גמר הקטרתו אינו צריך לשלם למזבח, שעיקר מצות הקטרה כבר נגמרה.

'הני מילי דאתידע ליה קמי כפרה אבל לאחר כפרה – יפלו לנדבה. מאי טעמא, אין מפרישין מתחלה לאיבוד'. מפשטות הדברים נראה, וכן מבואר ברמב"ם, שאם נודע לו קודם כפרה, אף על פי שלא הפרישם עד שנתכפר – ילכו לים המלח. ואף על פי שיש כאן הפרשה מתחילה לאיבוד – צריך לומר שהקובע הוא שעת חל חוב התשלומים, שכל שבתחילת חלות החוב היה אפשר להפריש שלא לאיבוד, כבר חל דין ההפרשה הזו (גליונות קהלות יעקב).

בזבח תודה כתב לדייק מלשון רש"י שהכל תלוי בשעת הפרשת המעות ולא בשעת ידיעתו. ואולם להלכה כתב (ב'תורת הקדשים' שם) כדברי הרמב"ם וכפשטות לשון הגמרא.

'קדשן בכלי... וחייבין עליו משום נותר ומשום טמא'. בפשטות נראה שדין זה מתייחס לכל אותם המנויים ברישא. ולפי זה חל חיוב 'טמא' או 'נותר' באכילת הקומץ משעה שנתקדש בכלי [שמלבד הכלי הראשון שניתנת בו המנחה כולה, ישנו קידוש נוסף של הקומץ בכלי], בטרם עלה על המזבח (כן מבואר בתוס' זבחים מג. ד"ה הקומץ – בתירוץ האחרון, ועוד).

ואולם יש מי שכתב בדעת רבנו תם ועוד, שאין חייבים משום טמא ונותר בקומץ כל שלא הוקטר, שהרי עדיין לא קרב המתיר דהיינו הקומץ עצמו [אבל אם משלה האור ברובו – חייבים עליו]. ולשיטתם, דין

זה אינו מתייחס אלא על מנחת כהנים וכו', שאינם מחוסרים הרצאה, אבל על הקומץ והלבונה – פטור (כן כתב המשנה-למלך פסוה"מ יח,ו. וע"ע ב'פירוש קדמון' כאן. ואולם לדעת התוס' בזבחים, ההרצאה של ה'מתיר' עצמו היינו קידושו בכלי ולא הקרבתו).

החזון-איש (זבחים יב,ט) תמה על כך, כיצד יתכן שנקט התנא דין זה על שאר הדברים ולא על הקומץ, והלא בקומץ ודאי יש מעילה בטרם הוקדש בכלי שהרי המנחות מועלים בהן לפני הקמיצה, כמו ששנינו לעיל. והוא הדין לענין פסול במגע טבול-יום וכו' – ועל כרחך לא שנה במשנתנו 'הקומץ' אלא משום חיוב נותר וטמא ופטור פיגול (ועוד הקשה מכמה מקומות על המשל"מ).
וכתב, שחיוב אכילה בטומאת הגוף נתרבה לכל הראוי ליקרב, ואף הקומץ בכלל זה, ונותר נלמד בגורה-שוה מטמא. ואף על פי שעדיין אין חייבים על השיריים משום טומאה ומשום נותר עד שיהיו ניתרים לכהנים.

פרק שלישי

ילד חטאת ותמורת חטאת... ואינה עושה תמורה'. בטעם הדבר שחטאות המתות אינן עושות תמורה – ע' יוסף דעת תמורה כא:

דף יא

'המפריש מעות לנזירותו לא נהנין ולא מועלין מפני שהן ראויין לבא כולן שלמים'. פרש"י שמכל מעה ומעה יכול להביא שלמים. ופירושו: כיון שיכול להביא שלמים מאיזו מעה שירצה, נמצא שאף אחת מן המעות לא נתקדשה בקדושת עולה וחטאת. ולכן גם אם יהנה מכולם – לא מעל. כן פרש הנצי"ב (בשו"ת משיב דבר ח"א לד). וכתב שמהמלים 'ומאי טעמא אזיל לקולא' עד סוף הדיבור – אינו מפרש"י אלא תוספת מוטעית.

ולדבריו צריך להגיה גם בדברי רבנו גרשום. ודוחק. ויתכן לפרש דבריהם שכל מעה ומעה כיון שלא נקבעה אם מיועדת לשלמים או לחטאת ועולה, הרי היא מסופקת בעצם, הלכך גם אם נהנה מכל המעות יחדיו, יש כאן גדר 'ספק מעילה'.
[בספר 'זכר יצחק' (ג) כינה את פרש"י במעילה 'המפרש', וכנראה לא ברירה ליה אם הוא מרש"י ז"ל. (וע' גם בלשון 'מלא הרועים' בהגהותיו לדף יב. וכן בשו"ת משיב דבר להנצי"ב ח"ב סז ד"ה איברא). וכן מובא בשם הגדולים להרחי"ד א (ערך רש"י ד"ה פי' רש"י נדרים) שהפירוש למסכת מעילה אינו לרש"י. ואכן לא מצינו בכל המסכת שהתוס' יביאו פרש"י זולת ממקומות אחרים. וגם מכך שהתוס' מפרשים את המסכת כפירוש ולא כתוספת [כמו במסכת נזיר], משמע שהפירוש אינו מרש"י (הערת הרי"ד ויזר שליט"א. וכן בתוס' יומא (נט: ד"ה והרי) הביאו פירוש רש"י על משנה במעילה להלן, ובפירוש"י שלפנינו לא פירש כן. וכן בתוס' להלן יח. (ד"ה במא) הביאו מפירוש הקונטרס, ואינו מופיע בפירוש שלפנינו).
ואולם בכל שאר הספרים מיוחס הפירוש לרש"י. וראה בספר 'שלמי נדרים' (נדרים נד:) שהקשה מרש"י שם על רש"י במעילה, וכתב שמוה נראה שהפירוש על נדרים אינו של רש"י. נראה שנקט כדבר פשוט שהפירוש על מעילה הוא של רש"י. ואולם אינו מן הנמנע שנתוספו על פרש"י תוספות מאוחרות וכמוש"כ הנצי"ב. וכן נראה לכאורה מכמה מקומות במסכת].
ואולם יש אומרים שלפי רש"י יצא שאם נהנה בכל המעות – מעל, שהרי ודאי יש ביניהם מעות עולה

- הנהגה מקרבנות מזבח – דמי מעילתו נופלים למזבח.
בכלל זה כשנהגה מחטאת כשהיא חיה, דמי מעילתו באים לנדבת ציבור (זבח תודה).
הנהגה מקרבנות ציבור – דמי מעילתו לנדבת ציבור.
מקדשי בדיק הבית – לבדק הבית.

דף י

- טו. א. הנהגה מבשר קדשי קדשים שנטמא – מה דינו?
ב. אימורים שהעלם על גבי המזבח – האם יש בהם מעילה?
א. אמר רבא: הנהגה מבשר קדשי קדשים שנטמא – פטור. ואף על פי שיש בו עדיין מצות שריפה בקודש, כבר יצא מכלל קדשי ה'.
א. פרשו התוס' שמדובר כשנטמא או כשנהגה (לגרסת צ"ק) אחר זריקת הדם, אבל קודם זריקה – יש בו מעילה [ואפשר שאם נטמא קודם זריקה, אף אחר זריקה מועלין – לר' אליעזר הסובר אין זריקה מועלת ליוצא]. ויש חולקים וסוברים שמדובר קודם זריקה.
ב. האוכל בשר קדשים טהורים – חייב. ובתורי"ד (שבת כה.) כתב שאינו חייב לשלם קרן וחומש אלא אשם.

- ב. אימורי קדשים קלים שהעלם על גבי המזבח (ומשלה בהם האור. רש"י. וא"צ שתצית האור ברובן. ע"ע חו"א מנחות כב, יז; אבנ"ז או"ח עג), אפילו לא נתאכלו עדיין – אין בהם מעילה.
רש"י ותוס' פרשו שמדובר לאחר זריקה ואעפ"כ אין מועלים בהם, שלא כקדשי קדשים שאפילו אחר שנעשו אפר מועלים בהם, כדלעיל – לפי שקדושתם קלה יותר (עתוס').
ואולם הרמב"ם כתב שיש מעילה בקדשים קלים אפילו אחר שנעשו אפר. וכנראה מפרש דברי רבא שמדובר כשהעלן על המזבח קודם זריקה (ויש פירושים נוספים).

- טז. הקומץ, הלבונה, הקטורת, מנחות כהנים ומנחת נסכים – מה דינם לענין מעילה, פסול במגע טבול-יום מחוסר-כפורים ובלבונה, וחיוב אכילת פיגול נותר וטמא?

הקומץ הלבונה והקטורת מנחת כהנים ומנחת כהן משיח ומנחת נסכים – עולים כליל על המזבח ואין להם מתירים אחרים; –
מועלים בהם משהוקדשו קדושת פה.
הוקדשו בכלי – הוכשרו ליפסול בטבול-יום מחוסר-כפורים ובלבונה. ומאותה שעה ואילך חייבים עליהם משום אכילת נותר וטמא (אבל לא מקודם לכן, שנאמר אשר יקרב – משיקדש בכלי ויהא ראוי להקרבה), שהרי אין להם מתירים וראויים להקרבה מיד, אבל משום פיגול אין חייבים עליהם כלל כיון שאין להם מתירים (ופיגול נאמר בענין שלמים שיש להם מתירים. משא"כ חיוב טמא אמור בכל הקדשים, כל איש אשר יקרב אל הקדשים... וכן נותר נלמד מטמא).

א. יש מי שכתב שאין בקומץ ובלבונה חיוב אכילת נותר וטמא אלא משעלו על המזבח ומשלה האור ברובן, אבל קודם לכן הלא אין כאן הרצאה. ואולם מנחת כהנים וכדומה שאינם מחוסרים הרצאה, חייבים עליהן משום נותר וטמא (עפ"י משנה למלך – בדעת רבנו תם). והחזו"א חולק.

- ב. לדברי רבי שמעון (בזבחים מה), דברים שאין דרכם להאכל כגון לבונה וקטורת – אין חייבים עליהם משום טומאה. וחכמים חולקים (והבשר – לרבות).
 ג. מנחת נסכים; לדעת רבי מאיר (בזבחים מג), כשהנסכים באים עם הזבח חייבים עליה משום פיגול.

פרק שלישי; דפים י – יא

יז. מה דין מעילה בחטאת שעברה שנתה ושאבדה?

חטאת שאבדה ונתכפרו בעליה באחרת, ואחר כך נמצאת – תמות. לא נהנים בה ולא מועלים. רש"י כאן כתב שחייב לשלם קרן, כדין מעילה דרבנן. ולעיל (ג) הוכיח שפטור אף מקרן אלא איסור הנאה בעלמא הוא מדרבנן. וכ"כ התוס' (יא:).
 וי"א שהאיסור להנות הוא מן התורה (ע' בתשובות הרי"ד י. וע"ע מקדש דוד יט, ט; ישועות מלכו יו"ד עא; פרי יצחק ח"ב לד; חרושי הנצי"ב תמורה כא; אבן האול מעילה א, ו; קה"י חולין כב).
 אם לא נתכפרו באחרת – מועלים בה שהריהי קדושה לדמיה, לנדבה.
 נמצאת ואחר כך נתכפרו הבעלים באחרת; לפרש"י, אם יש תרתי לריעותא, שאבדה ועברה שנתה או אבדה ובעלת מום – תמות, אבל אם היא תמימה וראויה, ונמצאת קודם כפרה – תרעה עד שתסתאב לדעת חכמים.
 והתוס' סוברים שאין חילוק בין תמימה לבע"מ, בכל אופן אם נמצאת ואח"כ נתכפרו – רועה ונפדית, לחכמים [ולר"ש, בכל אופן תמות]. וכן משמע בדעת הרמב"ם והסמ"ג.
 אין חילוק אם עברה שנתה או נפל בה מום קודם לאבידתה או לאחר מכן (זבח תודה). ע"ע פרטי הדינים בתמורה כא–כג.
 אם לא אבדה, ונפל בה מום – תיפדה ויביא בדמיה חטאת אחרת. וכן כשעברה שנתה ולא אבדה – אמר ריש לקיש (תמורה כב): תרעה עד שתסתאב ותיפדה. ואמנם אין הדבר מוסכם (ע"ש בגמרא וברש"י ותוס'). והלכה כריש לקיש.

שאר דיני מעילה בחטאות המתות נתבארו לעיל ב ז.

דף יא

יח. מה דין מעילה בדברים דלהלן?

- א. מעות שהפריש הנזיר לנזירותו, כשהנזיר חי וכשמת.
- ב. מעות שהופרשו להבאת קנין.
- ג. דם קדשים.
- ד. נסכים.
- ה. תרומת הדשן.
- ו. אברי שעיר המשתלח.
- ז. בגדי כהונה שנשתמש בהם כהן גדול ביום הכפורים.
- ח. עגלה ערופה.
- ט. דשון מזבח הפנימי והמנורה.